

Hun brød mange traditioner

Anna Marie Callø, Erlev, 1848-1916.

Formand for DNK 1907-1910.

Anna Marie Callø voksede op i Halk og brød tidligt traditionen med at komme ud at tjene ved at modtage undervisning i historie og dansk litteratur.

Hun var lærerinde på frøken Taubers skole i Haderslev, indtil hun 30 år gammel blev gift med gårdejer og kvæghandler Dambe Markussen Callø fra Erlev.

Fra en konfirmationssang til den ældste søn i 1896:

Hold dem i Ære,
de ældgamle Minder;
Lad ikke Skamrødmens
farve jer Kinder
ved, at I véd jer af
Danemands Æt.
Brug sproget det bløde,
den danske Tunge,
naar I skal tale,
og naar I vil sjunge;
taal ej paa Skjoldet
en eneste Plet!

Sønderjyllands første kvindelige foredragsholder

Med sine gode evner og lyst til at tale samt til at formidle sine tanker, blev stifteren af Den Nordslesvigske Kvindeforening, Anna Marie Callø, kendt som Sønderjyllands første kvindelige foredragsholder. Det skete efter, at hun kraftigt gik imod skoleforordningen i 1888, hvorefter al undervisning skulle foregå på tysk. Den nye generation skulle fortyskes.

Skriftligt og mundtligt gik hun imod denne sprogforordning og underviste sine egne og naboernes børn på dansk, selvom både danskundervisning og privatundervisning var strengt forbudt.

Ikke bange for pikkelhuen

Kvinderne havde lov at deltage i offentlige møder, men ikke i foreningsmøder. Men Anna Marie Callø var ikke bange for gendarmernes pikkelhuer. Hun indbød kvinderne til offentlige møder og holdt sine taler. Det faldt naturligvis den altid lurende gendarm for brystet, men han fik læst og påskrevet af fru Callø: "Der står ingen steder noget om, at kvinder ikke må tale i forsamlinger", lød det fra hende.

En fælles, national opgave

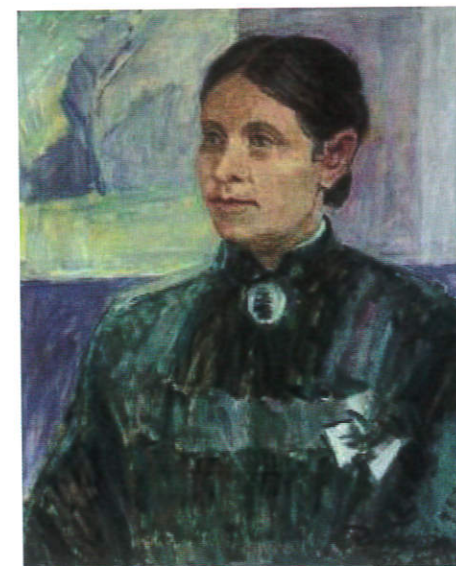
Stærkt inspireret af kvindebevægelsen i Danmark tog hun i 1907 initiativet til oprettelsen af Den Nordslesvigske Kvindeforening. Hun havde længe puslet med tanken om at samle de sønderjyske kvinder omkring en fælles og national opgave.

Foreningens formål var at yde hjælp og støtte til småkårsfolks børn, så de kunne komme på efterskole og måske senere på højskole i Danmark.

- Det kan ikke nytte, at de ikke har hjælp til selvhjælp, sagde hun med henvisning til, at Skoleforeningen gav tilskud til opholdet. Men der manglede ofte midler til rejsen, lommepenge, dyner og sengetøj.

Anna Marie Callø var en stærk personlighed, der gennem sin frejdighed, begavelse og omsorg for de grundlæggende værdier blev en samlende figur i den nationale kamp.

Anna Marie Callø er en af de få sønderjyske kvinder, der har fået sit portræt ophængt på Folkehjem. (Maleri af Robert Leepin, 1957)

Dyneforeningens foregangskvinde

"Hun vil oprette en dyneforening", sagde man dengang. Og sandt nok: Der blev købt gode, tunge, røde dyner, der blev udlånt til unge menneskers skoleophold i Danmark.

Dengang kunne en enkelt dyne ikke undværes derhjemme i familien. Man sov mange under samme dyne.

Med i det hele

Anna Marie Callø var at finde i snart sagt alle nationale initiativer i og omkring Haderslev. I frimenighedens liv, i kvindeforeningen, i Sprogforeningen, i Vælgerforeningen og i Skoleforeningen.

På mange måder var hun forud for sin tid. Hun var en kvinde, der så opgaverne og derefter gik i gang med at løse dem. Og hun tabte aldrig målet af syne, nemlig at bevare og styrke danskheden i Nordslesvig.

Det var en meget stolt Anna Marie Callø, der i 1914 modtog et telegram fra deltagerne i et nordisk kvindesagsmøde, hvori Den Nordslesvigske Kvindeforening fik en hilsen og varm tak for trofast arbejde for nordisk kultur på den sydligste kulturgrænse.

Hun greb pennen

Anna Marie Callø var en ivrig og skarpsindig avislæser, og hun greb ofte til pennen for at revse og retlede, men altid i en munter tone.

Talrige debatindlæg, nedskrevne oplevelser og digte blev offentliggjort i dagbladet Dannevirke.

Hendes tre sønner blev opdraget til dygtige, handlekraftige danske sønderjyder, der skulle kende deres ansvar overfor fædreneaven: Alt dansk i den erobrede hjemstavn.

"Nordslesvig: Se Sønderjylland"

Under fremmedherredømmet 1864-1920 var betegnelsen "Sønderjylland" forbudt. Der er eksempler på, at personer (sønderjyder) er blevet idømt mulfter (bøder), fordi de omtalte landsdelen som Sønderjylland.

Redaktør Jens Jessen, Flensborg Avis, kaldte til stor irritation for de præjiske myndigheder Sønderjylland for "Landsdelen uden navn".

Derfor fik kvindeforeningen navnet Den Nordslesvigske Kvindeforening, da den endelig blev legal og officiel. Der har senere i foreningens historie været flere tilløb til at ændre det oprindelige navn, men af hensyn til traditionen har man ikke gjort det.

Mest enkelt kan navnet i dag forklares med ordene fra Berlingskes leksikon fra 1935: "Nordslesvig: Se Sønderjylland".

"- og hjælp må der til, om det skal blive til noget"

Anna Marie Callø havde gjort sig grundige tanker om opgaven i DNK, inden hun i 1907 kaldte til det stiftende møde. Det fremgår af et håndskrevet notat, der er fundet i Landsarkivet og dateret 1906 – altså før mødet. Det virker særdeles gennearbejdet og overvejet – om end det blot er et håndskrevet notat:

"Til Nordslesvigske Kvinder"

Fra mange sider har det spørgsmål trængt sig frem, hvorfor så få af vore småfolks børn besøgte de danske efterskoler. Dette spørgsmål er ikke så vanskelig at besvare. Vistnok er der blandt arbejderne dem, for hvem arbejdet er den eneste livsbetingelse og som derfor ingen interesse har af, at deres børn kommer på andre skoler, end dem, de er tvunget til at besøge. Men sikkert er det også, at de ville have deres børn på efterskole, hvis ikke økonomiske vanskeligheder stillede sig i vejen. Thi selv om de får friplads, det koster dog altid noget, de kan jo ikke hver fjortende dag gå hjem til far og mor og få vasket og lappet. Så er det sengen. Hvor er den arbejderfamilie med flere børn, der kan undvære en seng til den, der skal på efterskole?

Her kunne være et velsignet arbejde for os kvinder at gøre, hjælpe småfolks børn til at komme på efterskole ved at sørge for, at de har ordentligt tøj, så de ikke altid skal føle, at de er fattigmands børn, og så låne dem en seng med tilbehør, håndklæder osv.

Vi ved jo selv, hvor udmærket, ja ligefrem nødvendigt det er for vore børn at komme på dansk efterskole, og arbejderne børn er vel dem, der trænger aller mest til det.

Vel bliver der fra Sprogforeningen meget præcis årligt uddelt masser af gode danske bøger, men i et hjem, hvor der arbejdes seks dage af ugen for fremmede og måske mangen gang for sig selv den syvende dag, der kan man ikke forlange at forældrene skal kunne anvende meget tid på at hjælpe børnene med deres dansk. Og hjælp må der til, om det skal blive til noget.

Dette arbejde skal der ikke ses på fra et politisk synspunkt, hvad vi kvinder ikke gør, og heller ikke har lov til at gøre, men det er jo en ynke at se til eksempel et brev, som sådant et ungt menneske har skrevet, der ikke har været på en dansk skole. Og ikke blot det, at de får et fyldigt kendskab til vort vanrøgtede og tilsidesatte modersmål, men de hører og lærer jo der så meget godt, der kan

beskytte dem mod fristelser senere i livet. Hvor mange af de stakkels børn, der lige efter konfirmationen kommer ud at tjene, kommer ikke ind i vanskelige forhold, for ikke at sige noget værre og har så grumme lidt at stå imod med.

Vi må heller ikke bilde os ind, at det udelukkende er mod disse børn, vi gør en velgerning. Den kan falde tilbage til os selv, idet vi af dem med tiden kan få nogle gode tjenestefolk. Et ophold på efterskolen kan drage højskolen efter sig, også dertil må kunne ydes hjælp i form af udlån af sengetøj.

Nu vil vi håbe, at denne plan må blive til et arbejde, der vil finde varme hjerter og villige hænder rundt om i vore mange gode danske hjem, og hvortil Vorherre vil lægge sin velsignelse.

Det er ikke blot husmødrene, det gælder, nej kom I med ind i arbejdet I unge piger, der selv har været på efterskole og højskole og ved, hvor meget godt I har modtaget. Enhver ordentlig tjenestepige, der har øje for hvad det gælder, vær med. Jeres skærv eller jeres arbejde vil blive modtaget med taknemmelighed.

Der ønskes gerne offentlig udtalelse angående denne sag."

Formålsparagraffen

Foreningens formål er

1. at hjælpe ubemidlede folks børn på dansk efterskole ved at forsyne dem med seng og yde dem pengehjælp til rejse, bøger og hvad ellers skal anskaffes på skolen – alt eftersom trangen er til stede. Karle og piger kan låne seng til højskolen. Unge svende, der lige har udstået deres læretid og ønsker videre uddannelse på en fagskole, kan tillige få nogen pengehjælp.

2. at yde tuberkuløse børn fra ubemidlede hjem understøttelse til sanatorium eller hospitalsophold.

Foreningens virkeområde er Haderslev, Aabenraa, Sønderborg, Tønder og Flensborg kredse (amter) samt Flensborg by. Alle kvinder over 18 år, der bor i dette område og er præjiske statsborgere, kan optages som medlemmer.

Når man kun optog kvinder med præjisk borgerskab, var baggrunden de daværende politiske forhold, idet det kunne give problemer, såfremt der var ikke-præjiske (altså danske) medlemmer. I nutidens lys en lidt mærkværdig formulering, når nu formålet var at hjælpe de dansksindede. Men reglerne måtte holdes af hensyn til myndighederne.

(Fra vedtægterne dateret 1913)

Anna Marie Callø havde
også tid til at være mor

En anden dagsorden

I Danmark – altså nord for Kongeågrænsen – var opgaven for kvinderne en anden. Dansk Kvindesamfund vedtog på dette tidspunkt at sætte al kraft ind på at sikre kvinderne valgret. Men dette store tema var endnu ikke på dagordenen i de sønderjyske landsdele.

En ejendommelig kvinde

"Fru Callø var en af de ejendommelige kvinder, som vor tid desværre er så fattig på. Hun var rigt begavet, poetisk, fuld af lune og uselvsk, når det gjaldt om at ofre sig for en sag".

(Tidsskriftet Kvinden i Danmark)

Der blev spyttet efter hende

Kathrine Jakobsen f. Hansen (1862-1944).

Formand 1910-19

Kathrine Jakobsen stammede fra Dybbøl og blev uddannet mejerske og arbejdede som sådan i mange år på Augustenborg Hovedgård.

Med sig fra hjemmet havde Kathrine danskheden. Faderen, Hans Hansen, veg aldrig en tomme fra sin overbevisning. Han tabte aldrig troen på genforeningen med Danmark, men forudså også, at før det kunne ske, "... maa der komme en hel Europas Omvæltning og saa kommer vi hjem". Det holdt jo stik...

I 1894 giftede hun sig med rentier Hans Jakobsen og fik i ægteskabet lov til at vie sine kræfter til nationalt arbejde. Dette var ikke let i en tysk hertugby som Augustenborg. Men hun gik ikke på akkord med sine holdninger og gav aldrig op, selv om der blev spyttet efter hende på gaden.

Den stoute Kathrine – og en farlig dansk forening...

"Jeg har været her før Dem", lød det fra den stoute Kathrine Jakobsen, når gendarmen truede hende med udvisning og fængselsstraf, fordi hun sagde, de tyske aviser var fyldt med løgn. – Hvilket de jo også var!

Efter oprettelsen af Den Nordslesvigske Kvindeforening – og med fru Jakobsen som formand efter Anna-Marie Callø - følte fortyskningspressen i Nordslesvig sig stærkt opskræmte af, at "... hun har blomstret som en Viol i det skjulte for nu pludselig at overtage Ledelsen for en Bevægelse, der synes at fortjene den allerstørste Opmærksomhed fra den preussiske Regerings Side... Her har vi atter det mest slaaende Bevis for, at ikke Tyskerne, men Danskerne er Fredsforstyrrelserne i Nordslesvig."

Tyskerne mente, hun var formand for en meget farlig dansk forening, som sendte børn og unge til Danmark, og at hun hidsede folk op både nord og syd for grænsen.

På stadig vagt for Danmark

Som over 60-årig stod hun stadig på vagt for Danmark med oprettelsen af og som formand for Forsvarsforeningen for Augustenborg og Omegn.

Det lå hende meget på sinde, at være noget for sine medmennesker. Som formand for DNK fik hun rig mulighed for at hjælpe og være noget for andre.

Derfor var det også en stor oplevelse for Kathrine Jakobsen, da hun kunne rejse til Rønshoved for at overtage fru Rosendahls ejendom, der skulle bruges til børnehjem.

Kathrine Jakobsen – stærk dansksindet kvinde i en tyskpræget by.

... så ska' a spark æ dør op!

Allerede som fireårig viste Magdalene Jensen sin vilje til at sætte noget igennem. Hendes to år ældre søster skulle til købmanden for deres mor, men søsteren vægrede sig, fordi hun havde så svært ved at få butiksdøren op. Men Magdalene var straks parat: "A ska nok gå med dig, og så ska a spark æ dør op."

Varmhjertet, myndig og værdig repræsenterede hun gennem 19 år hjertebarnet Den Nordslesvigske Kvindeforening. Hun havde en evne til at se målet og samtidig evnen til at kunne fremlægge en sag, så man måtte hjælpe hende.

Hun var en optimistisk igangsætter og en stærk personlighed, der ikke var nem at bide skeer med. Ofte sagde hun:

"Sidder I der og taler om penge, hvor det er små børn, det gælder! Pengesagerne skal jeg nok få ordnet." Og så rejste hun til København og fik det ordnet.

I ly af manden

I en tale ved et møde i Dansk Kvindesamfund udtalte hun: "Kvindens gerning skal være i ly af manden". Nede fra salen lød det tørt: "Ja, men Herregud, Peder Moos har da altid levet i ly af Magdalene!"

Men begge udsagn syntes rigtige nok. Magdalene og Peder Moos havde ofte heftige diskussioner. Der var absolut talefrihed ægtefællerne imellem, men ofte måtte manden give sig overfor sin slagfærdige kone.

Magdalene og Peder holdt hver sin avis i mange år. Hun var Aabenraa-tilhænger, han var Flensborg-mand.

"Mor kunne være så hård, at vi til tider havde ondt af far", fortæller sønnen Svend Moos i sin bog om forældrene.

Det var dog altid hende, der bad om godt vejr igen. Hun tålte ikke misstemningen i hjemmet ret længe.

Hun var en myndig og elsket mor, men ikke den store husholderske. For mens hun rørte i gryden, kunne hun samtidigt snildt læse i en bog.

Magdalene Moos f. Jensen, Nybøl (1872-1956)

Formand 1919-38.

Offentlig modstand

De tyske avisspalter nærmest kogte over af højstemt harme over dette fællesskab af kvinder, der i uselvskhedens navn hjalp ubemidlede unge mennesker til at komme på efterskole eller højskole for at lære noget.